

УДК 378/14

Юрій Юрчак

Національна академія Державної прикордонної
служби України імені Богдана Хмельницького
ORCID ID 0000-0002-9506-3228

Людмила Романишина

Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія,
ORCID ID 0000-0002-6026-2614
DOI 10.24139/2312-5993/2023.05-06/261-270

АКТУАЛІЗАЦІЯ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ ДО ПРОТИДІЇ НЕГАТИВНОМУ ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОМУ ВПЛИВУ В КОНТЕКСТІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ

У статті розглянуто актуальні проблеми формування готовності майбутніх офіцерів - прикордонників до протидії негативному інформаційно-психологічному впливу на персонал Державної прикордонної служби України в контексті інформаційної війни та деякі способи протидії такій інформації. З'ясовано, що противники Інтернет-медіа використовують, як засіб інформаційної боротьби, який має на меті вплив на поведінку та ментальність населення і персонал ДПСУ. Проаналізовано наслідки негативного інформаційно-психологічного впливу.

З'ясовано, що негативний інформаційно-психологічний вплив на особовий склад Державної прикордонної служби України та населення прикордоння - це використання пропаганди проти прикордонників і громадян України. Зазвичай вона спрямована проти України, її органів влади, керівництва Державної прикордонної служби України і органів місцевого самоврядування та може бути причиною зміни державної політики чи розладу економічної системи, системи безпеки у районах виконання прикордонниками службових обов'язків.

Аналізом інтернет-ЗМІ, супутникового телебачення і дій інтернет-тролів, які є засобами негативного інформаційно-психологічного впливу з боку РФ, підтверджено, що їх діяльність полягає в подачі неправдивої інформації, яка вводить в оману українське населення. Така діяльність противника спрямована на формування негативного ставлення до українського уряду і державних служб, у тому числі Державної Прикордонної служби України.

Визначено мету захисту від інформаційно-психологічного впливу. Поставлене завдання формування готовності майбутніх офіцерів прикордонників до протидії негативному інформаційно-психологічному впливу на персонал Державної прикордонної служби України і населення в контексті інформаційної війни.

Ключові слова: майбутні офіцери-прикордонники, протидія негативному інформаційно-психологічному впливу, формування готовності до протидії, інформаційна війна, інтернет-засоби масової інформації; безпека державного кордону.

Постановка проблеми. Проблема формування готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до протидії негативному інформаційно-психологічному впливу на персонал Державної прикордонної служби України та населення прилеглих районів в контексті інформаційної війни є надзвичайно важливою в умовах нинішнього протистояння з російською федерацією (РФ). На Державну прикордонну службу України покладається завдання щодо забезпечення недоторканності державного кордону та охорони суверенних прав України у її прилеглий зоні та виключній (морській) економічній зоні. Особовий склад Державної Прикордонної служби України, як і весь народ України, перебуває під постійним психологічним тиском з боку країни-агресора. Тому надзвичайно важливо розуміти, як він чиниться і як йому протидіяти, обмежити його вплив. Актуальність зазначеної проблеми є значною і вимагає теоретичного вивчення та практичного розроблення, що обумовило необхідність визначення проблемних питань формування готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до протидії негативному інформаційно-психологічному впливу на персонал Державної прикордонної служби України в контексті інформаційної війни.

Нині інформаційно-психологічне протиборство відбувається в результаті віроломних дій РФ, яка напала на Україну 2014 р. найбільш безчесним – прихованим або гібридним шляхом. Частиною цього нападу є інформаційний вплив, можливими джерелами якого є інтернет та супутникове телебачення, що дає змогу противнику здійснювати негативний інформаційний вплив не тільки на пересічних громадян, але і на персонал різних державних структур. Не винятком є Державна прикордонна служба України. З 24 лютого 2022 р. це питання набуло ще більшого значення для безпеки державного кордону та забезпечення обороноздатності держави у цілому.

Процеси перетворення, що відбуваються нині в суспільстві, тісно пов'язані з впровадженням інформаційних технологій, що, своєю чергою, перетворюються на нові джерела небезпеки в руках ворога. В Україні існує інформаційне протиборство, яке несе негативний інформаційно-психологічний вплив, що чинить деструктивний дестабілізуючий вплив, створює загрози для національної безпеки і вже переросло у велику проблему. Широкомасштабна діяльність РФ проти України, що проводиться в інформаційному просторі (інформаційна війна), має за мету підрих політичної, економічної, соціальної та

оборонної систем нашої держави, психологічну обробку населення, дестабілізуючий вплив на суспільство, поширення інформації, що розпалює міжнаціональну ворожнечу, підбурює до ненависті, дискримінації чи насильства, спроб зміщення лінії державного кордону.

Деструктивний вплив ворожої пропаганди завдає національній безпеці шкоду, набагато більшу від реальних бойових дій, що не може вплинути на готовність країни загалом та Державної прикордонної служби України зокрема до спротиву агресії.

Аналіз актуальних досліджень. Питання інформаційно-психологічного впливу на персонал органу охорони державного кордону України розглядали науковці: В. Демський, М. Кабачинський. Інтелектуальний аналіз інформаційної складової гібридної війни РФ проти України в медіа просторі вивчав О. Пархомов. Проблему гібридної війни досліджували Д. Купрієнко, А. Братко, В. Торічний, Т. Білецька, М. Машовець, О. Литвиненко, О. Турчинов, О. Лещенко, В. Маркітантов, О. Рибщун, Ю. Столяр, Г. Херд, Р. Шутов, В. Вейбел та інші вчені. Актуальність протидії негативному інформаційному впливу в умовах війни розглядали науковці В. Журавель. С. Бурбела. Психологічні особливості перебування у полоні дослідив у своїй дисертації Ю. Ширококов. Разом з тим, актуальною залишається проблема формування готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до протидії негативному інформаційно-психологічному впливу на персонал Державної прикордонної служби України в контексті інформаційної війни.

Мета статті. Актуалізувати проблему формування готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до протидії негативному інформаційно-психологічному впливу на персонал Державної прикордонної служби України в контексті інформаційної війни.

Методи дослідження. У роботі були використані теоретичні методи дослідження: аналіз, синтез, узагальнення, класифікація, порівняння, підведення підсумків.

Виклад основного матеріалу. Негативний інформаційно-психологічний вплив досягнув таких масштабів, що це можна назвати інформаційною війною. Інформаційна війна – це відкриті та закриті цілеспрямованих інформаційних дій щодо нав'язування противнику небажаної інформації для зміни його поведінки шляхом змін мислення або для самознищення з метою отримання вигоди у матеріальній сфері. За М. Кондратюком, інформаційна війна як поняття поєднує в собі інформаційно-технічний та інформаційно-психологічний вплив

(Кондратюк М., 2013). Такий вид протистояння не є новим. Ще VI столітті до н. е. Сунь-цзи у трактаті «Про військове мистецтво» описав основи інформаційно-психологічної війни і стверджував, що необхідно інформаційно впливати на противника (Сунь-Цзи, 2009).

На кожній війні використовується зброя і нею у цьому випадку є: російські ЗМІ та інтернет-тролі, законсервовані агенти впливу, які діють через вітчизняні ЗМІ, вливаючи на українське суспільство шляхом викривлення подій, що відбуваються в Україні і світі, та інтерпретацію їх у вигідному для РФ ключі, вороже ставлення людей з різними політичними поглядами один до одного, поширення дезінформації колаборантами, а також різке розмежування населення за майновими, релігійними та іншими ознаками. Обговорюється мовне питання, проводяться дискусії навколо майбутнього України та її кордонів.

Україна для самозахисту здійснила заборону на російські фільми та телеканали. Але у ворога залишилися засоби впливу через мережу Інтернет та супутникове телебачення, прихованих агентів впливу тощо.

Персонал прикордонної служби в більшості своїй має доступ до інтернету, і саме тому інтернет є одним із джерел впливу на свідомість особового складу. Всесвітня мережа надзвичайно велика і розгалужена, тому контроль за нею не може бути здійснено силами тільки одної держави (Демський В. & Юрчак М., 2019).

Одним із основних джерел потрапляння інформації, яка негативно впливає на персонал і населення, є ворожі інтернет-ЗМІ, замасковані під українські та зарубіжні, якими ширяться фейкові новини про стан справ в Україні. Вони безпідставними гучними заголовками привертають до прочитання неіснуючих або перекручених подій. Ці сайти грають на почуттях та емоціях читачів за допомогою провокаційної або ж неправдивої інформації. Можна знайти і справжні факти, але такі, що зазнали інтерпретації авторів сайту. Окрім того, автори цих видань мають доступ й до українських сайтів та медіа, звідки беруть інформацію та трансформують її, як це вигідно їхнім замовникам.

Недостовірні інтернет-ЗМІ покликані дезінформувати насамперед населення окупованих територій про діяльність української влади та армії, а також українське суспільство і різні структури всередині нього, у тому числі Державну прикордонну службу України, для дестабілізації морально-психологічного стану та поширення страху, паніки і недовіри до дій тих, хто намагається відстояти цілісність, незалежність, єдність та державність України.

Інтернет-ЗМІ як основний інструмент негативного інформаційно-психологічного впливу використовують псевдоновини та маніпуляції суспільною думкою завдяки розміщенню матеріалів недостовірною характеру, а якщо інформація стосується України, то матеріал отримує найгучніший заголовок. На різних сайтах можна прочитати чимало статей, які спрямовані проти української влади та армії, Державної прикордонної служби України, зокрема перших характеризують як «київську хунту», а військових називають «карателі» або «націоналістичні батальйони» тощо.

Як найбільш незалежний, об'єктивний та нецензурований вид мас-медіа, мережні ЗМІ мають усю повноту інформаційної незалежності, а відтак й інструменти протидії інформаційній війні в Україні, використовуючи власний контент для «зnezараження» неправдивої агресивної інформації щодо нашої держави (Торічнуй V. et al., 2021).

Також не варто недооцінювати діяльність інтернет-тролів, які діють під прикриттям, видаючи себе за звичайних українських користувачів (Юрчак Ю. & Пархомов О., 2023).

З огляду на зазначене вбачається за необхідне вироблення системного, наступального підходу до питань протидії та нейтралізації результатів дестабілізуючої діяльності в інформаційній сфері.

Загальновідомо, що стійка ідейна переконаність населення, вплив на психологічний стан і поведінку людей здебільшого забезпечуються шляхом використання інформаційної інфраструктури та медійного простору, деструктивний вплив на які має руйнівні наслідки для формування національної свідомості. Отже, саме завдяки впливу на морально-психологічний стан противника і досягається перемога в інформаційно-мережних війнах.

Інформаційно-психологічний вплив на персонал ООДК – це дія словом, інформацією, спрямованою на свідомість прикордонників. Її часто називають інформаційно-пропагандистською, ідеологічною, психологічною дією (Демський В. et al., 2019).

На відміну від інформаційного, інформаційно-психологічний вплив побудований більше на якісному аспекті: не скільки інформаційних повідомлень (текстів) надруковано (видано в ефір), а скільки їх досягло мети і сприйнято споживачами. Визначальними особливостями понять «інформаційна війна» і «психологічна війна» є і те, що інформаційна війна ведеться здебільшого в так званому

кібернетичному просторі, тоді як психологічна - у просторі соціальному (Журавель В. et al., 2023).

Той факт, що негативний інформаційно-психологічний вплив здійснюється приховано, значно ускладнює не лише протидію його проявам на відповідному рівні, а й виявлення самих інформаційно-психологічних впливів і суб'єктів їх здійснення; важко розрізнити, де правда, а де брехня. Можна зробити висновок, що сучасний інформаційно-психологічна вплив наразі перетворився на основну форму протистояння між Україною та Росією та їхніми силовими структурами, для ведення якого використовуються різноманітні технології, мета яких – деструктивний вплив на суспільство. Своєю чергою дезінформація і відверта брехня є класичними елементами негативного інформаційно-психологічного впливу.

Процеси інформатизації суспільства торкаються і органів охорони державного кордону та інших військових формувань. Проблеми формування готовності у офіцерів прикордонників до протидії негативному інформаційно-психологічному впливу на персонал Державної прикордонної служби України в контексті інформаційної війни обумовлюють появу такого стандарту як морально-психологічного забезпечення персоналу і проведення спеціальних операцій, як протидія негативним інформаційно-психологічним впливам на персонал та населення, що сприяє забезпеченню інформаційно-психологічної безпеки особового складу Державної прикордонної служби від інформаційно-психологічного впливу ворога.

Захистом від інформаційно-психологічного впливу є зниження небезпеки цієї загрози для органів управління прикордонного загону, особового складу та населення; забезпечення ефективного управління служби; зміцнення морально-психологічного стану персоналу. Основними завданнями боротьби з інформаційно-психологічним впливом на персонал від дій противника є: підготовка офіцерів органів роботи з персоналом до забезпечення інформаційно-психологічної безпеки; аналіз і прогнозування суспільно-політичної й інформаційної обстановки у районах виконання завдань, рівня їх впливу на персонал органу охорони державного кордону та населення; збирання й узагальнення інформації про вірогідні джерела, засоби, канали та об'єкти негативного інформаційно-психологічного впливу; роз'яснення рішень керівництва країни і завдань керівництва, що стоять перед прикордонниками; підготовка особового складу, розкриття методів та

способів оброблення й оцінювання інформаційно-психологічного впливу; нейтралізація інформаційно-психологічного впливу противника з метою недопущення деморалізації, дезінформації персоналу і зниження рівня їх морально-психологічного стану; проведення інформаційно-психологічних заходів, спрямованих на особовий склад органу охорони державного кордону та населення у районах виконання завдань; організація запобіжних (профілактичних) заходів щодо поширення неправдивих чуток серед персоналу, випередження неправдивих чуток, тривожних висловлювань та протиправних дій, спрямованих на погіршення морально-психологічного стану персоналу органу охорони державного кордону тощо.

Забезпечення інформаційно-психологічної безпеки персоналу полягає в організації та здійсненні заходів, що спрямовані на регуляцію, обмеження, інформаційних потоків; організацію інформаційних потоків (у тому числі їх оцінювання поширення певної інформації); поширення методів і засобів оброблення інформації та її оцінювання; формування колективного (групового) соціально-психологічного захисту; формування індивідуального психологічного захисту особистості (Torichnyi V. et al., 2021).

Аналіз даної проблеми показав, що психологічна готовність персоналу до спротиву негативному інформаційно-психологічному впливу складається з двох взаємопов'язаних систем компонентів психіки: стійких та динамічних. Стійкі компоненти - це особливості психічних пізнавальних процесів (відчуття, сприйняття, уявлення, пам'ять, увага, мислення), які притаманні конкретній військовій професії, психічні властивості особистості (військово-професійна спрямованість, риси характеру, які необхідні для даної спеціальності), професійна майстерність, фізична витривалість та психологічна стійкість. Динамічні компоненти психіки - це: ситуативні почуття (упевненість, гордість, ненависть, горе, страждання тощо) та психічні стани (емоційне піднесення, ентузіазм, пригніченість). Усі ці компоненти безпосередньо впливають на ефективність виконання оперативно-службового завдання прикордонниками. Вони спроможні як стимулювати поведінку індивіда, мобілізувати його психічний потенціал для якісного виконання завдання, так і дезорганізувати його діяльність.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Негативний інформаційно-психологічний вплив є одним з основних способів ведення «гібридної» війни. Він покликаний підірвати боєздатність і

працездатність персоналу Державної прикордонної служби України та цивільного населення й торкається зовнішньополітичного, і внутрішньополітичного становища України. Очевидно, відсутність готовності у офіцерів прикордонників до протидії негативному інформаційно-психологічному впливу, розпізнавання прихованих деструктивних впливів на персонал в інформаційно-психологічному аспекті та відсутність відповідних навичок для протистояння впливам інформаційно-психологічної агресії і її нейтралізації в майбутньому можуть стати причиною таких деструктивних явищ, як зрада, паніка, дезертирство, негативні настрої.

Нині з упевненістю можна говорити про інформаційно-психологічну експансію проти України загалом та Державної прикордонної служби України зокрема, тому що наявна у сфері інформаційної безпеки ситуація має наслідки руйнування психічного здоров'я персоналу державної прикордонної служби та цивільного населення. Наразі назріла нагальна потреба у формуванні готовності у офіцерів прикордонників до протидії негативному інформаційно-психологічному впливу на персонал Державної прикордонної служби України в контексті інформаційної війни.

ЛІТЕРАТУРА

- Демський, В., Кабачинський, М., Юрчак, Ю. (2019). Програма протидії негативному інформаційно-психологічному впливу на особовий склад органу охорони Державного кордону. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : психологічні науки, 4 (15)* (Demskyi, V., Kabachinskyi, M., Yurchak, Yu. (2019). The program for countering the negative informational and psychological influence on the staff of the State Border Protection Agency. *Collection of scientific works of the National Academy of the State Border Service of Ukraine. Series: psychological sciences, 4 (15)*).
- Демський, В. В., Юрчак, Ю. М. (2019). Проблема захисту від негативного інформаційно-психологічного впливу на персонал відділу охорони державного кордону в контексті інформаційної війни. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Психологічні науки, 1 (12), 83–94* (Demskyi, V. V., Yurchak, Yu. M. (2019). The problem of protection against negative information and psychological influence on the personnel of the state border protection department in the context of information warfare. *Collection of scientific works of the National Academy of the State Border Service of Ukraine. Psychological Sciences, 1 (12), 83–94*).
- Про Державну прикордонну службу України: Закон України від 03.04.2003 р. № 661-IV (2003). *Відомості Верховної Ради України, 27.* (On the State Border Service of Ukraine: Law of Ukraine dated April 3, 2003 No. 661-IV (2003). *Information of the Verkhovna Rada of Ukraine, 27*).

- Журавель, В. Г., Бурбела, С. В., Юрчак, Ю. М. (2023). Актуальність протидії негативному інформаційному впливу в умовах війни. *Чесць і закон*, 4 (87), 120–125 (Zhuravel, V. G., Burbela, S. V., Yurchak, Yu. M. (2023). The urgency of counteracting negative informational influence in wartime conditions. *Honor and Law*, 4 (87), 120–125).
- Кондратюк, М. О. (2013). Інформаційна війна та роль мас-медіа в міжнародних конфліктах. *Вісник Харківської державної академії культур*, 41, 1-6. URL: <http://www.ic.ac.kliarkov.ua/RIO/v41/15.pdf> (Kondratyuk, M. O. (2013). Information warfare and the role of mass media in international conflicts. *Bulletin of the Kharkiv State Academy of Culture*, 41, 1-6. URL: <http://www.ic.ac.kliarkov.ua/RIO/v41/15.pdf>).
- Купрієнко, В. Д. (2019). Рекомендації суб'єктам забезпечення прикордонної безпеки щодо стратегічного управління організаційним потенціалом прикордоння. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Військові та технічні науки*, 1 (67), 142 (Kuprienko, V. D. (2019). Recommendations to subjects of border security on strategic management of the organizational potential of the border. *Collection of scientific works of the National Academy of the State Border Service of Ukraine. Military and technical sciences*, 1 (67), 142).
- Сунь, Цзи. *Про військове мистецтво*. URL: <http://molotoff.info/advises/29-2009-09-16-18-59-5l/6650-sun-czi-mistectvo-vijni.html> (Sun, Zi. *About military art*. URL: <http://molotoff.info/advises/29-2009-09-16-18-59-5l/6650-sun-czi-mistectvo-vijni.html>).
- Юрчак, Ю. М., Пархомов, О. М. (2023). Інтелектуальний аналіз інформаційної складової гібридної війни російської федерації проти України в медіапросторі. *Наука про цивільний захист як шлях становлення молодих вчених: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції курсантів, студентів, ад'юнктів (аспірантів)* (Черкаси, 12 травня 2023 року) Черкаси: Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, сс. 354–355 (Yurchak, Yu. M., Parkhomov, O. M. (2023). Intellectual analysis of the informational component of the hybrid war of the Russian Federation against Ukraine in the media space. *The science of civil protection as a path to the formation of young scientists: materials of the All-Ukrainian scientific and practical conference of cadets, students, adjuncts (post-graduate students)* (Cherkasy, May 12, 2023) Cherkasy: Cherkasy).
- Torichnyi, V., Biletska, T., Rybshchun, O., Kupriyenko, D., Ivashkov, Y., & Bratko, A. (2021). Information and propaganda component of the Russian Federation hybrid aggression: Conclusions for developed democratic countries on the experience of Ukraine. *TRAMES*, 25 (75/70), 3. 000–00.

SUMMARY

Yurchak Yuriy, Romanyshyna Lyudmila. Actualization of the problem of forming the readiness of future border guard officers to counteract the negative informational and psychological influence in the context of information warfare.

The article examines the current problems of forming the readiness of future border guard officers to counter negative information and psychological influence on the personnel of the State Border Service of Ukraine in the context of information warfare and some methods of countering such information. It was found that the opponents use the Internet media as a means of information warfare, which aims to influence the behavior

and mentality of the population and the staff of the State Security Service. The consequences of negative information and psychological influence are analyzed.

It was found that the negative informational and psychological impact on the personnel of the State Border Service of Ukraine and the border population is conditioned to the use of propaganda against border guards and citizens of Ukraine. It is usually directed against Ukraine, its authorities, the leadership of the State Border Guard Service of Ukraine and local self-government bodies. It may be the cause of a change in state policy or disruption of the economic system, the security system in the areas where border guards perform their duties.

The analysis of Internet mass media, satellite television and the actions of Internet trolls, which are means of negative information and psychological influence on the part of the Russian Federation, confirmed that their activity consists in providing false information that misleads the Ukrainian population. Such activities of the enemy are aimed at forming a negative attitude towards the Ukrainian government and public services, including the State Border Guard Service of Ukraine.

The goal of protection against informational and psychological influence is determined. The task of forming the readiness of future border guard officers to counteract the negative information and psychological influence on the personnel of the State Border Service of Ukraine and the population in the context of information warfare is set.

Key words: *future border guards, countering negative informational and psychological influence, formation of readiness for countermeasures, information war, Internet mass media, security of the state border.*